

ZELEI MIKLÓS

AZ ÖRDÖG TÜKRÉBEN

■ A karácsonyi forradalom egyik éjszakáján Aradon és Temesváron voltam. Megfogadtam 1980 táján, hogy amikor a vezért majd kinyírják, ott leszek az országban. Egyébként bátran viselkedett. A bátorságához mennyit adott hozzá, hogy valószínűleg pszichopata volt? Nem tudom. (Emlékrakosgatás, dolgozás közben eszembe jut Nagy-Britannia, 1997 májusa, és ami utána következett, az őszi Labour Party-konferencia, amikor Tony Blair munkáspárti győztes vezér a csúcson vonul. Olyan ujjongás, tapsvihar fogadja: messiás jár miköztünk!, hogy majd leszakadnak a tenyerek. Háttérzene: Things can only get better.)

Nem emlékszem, hogy 1989 karácsonyán megszületett-e már az azóta el is feledett szó: *kacializmus*? A szocializmus összes hátrányát a kapitalizmus összes hátrányával egyesítő rendszer. Az éjszakai sötétben magyarok és románok nagy egyetértése látszott. Arra figyeltünk, hogy Ceaumániának befellegzett, vége. Nem pedig arra, hogy mennyi minden fog megmaradni belőle, ami már előtte is megvolt. (Nem sokkal később Vaskeresztesen jártam, a szombathelyi járásban. Großdorf a bortermelő falucska német neve. Közvetlenül rajta van a magyar–osztrák határon. Zömében olyan németek lakják, akik magyarnak vallják magukat. Ők beszéltek arról, hogy „a román balhé” után egy-egy éjszaka románul beszélő civil férfiak mentek át a falun Ausztria felé. Magabiztosan, határozottan tájékozódtak. Senki nem merte megszólítani őket. Úgy festettek, mint akiknél fegyver is lehet.)

Legközelebb 1991. május végén mentem Romániába. A Romániai Magyar Demokrata Szövetség II. Kongresszusára, Marosvásárhelyre. Ma is őrzöm a kongresszus négyzetes falpra rögzített emlékérmét, rajta az életfával és két pávával, a halhatatlanság, az újjászületés jelképeivel.

Alapos volt a rendőri készültség Marosvásárhelyen a kongresszus idején. Nagy veszélyt jelentettünk a Román Köztársaság egységére. Nálam például három golyóstoll is volt. Örömmel láttam volna, ha a rendőrök övén is golyóstollak lógnak. Akkor elkezdődött volna valami. De nem ez történt, hanem a barátomat bevitték a Borsos Tamás utcába, a szekura, mert fényképezte az égszínkék terepformába öltözött közegeket. Voltam olyan balek, hogy be is mentem utána, ahelyett, hogy a kollégáknak szóltam volna. Ott volt a nagy kapu, kívülről nem őrizte senki, benyitottam. Az udvar tömve volt egyenruhás szekusokkal. Megdöböntően sok volt. Meghökkenve bámultak. Köszöntem: „Jó napot kívánok!” Erre odajött hozzám egy magyar szekus, megkérdezte, hogy mit akarok. Mondtam, hogy az előbb hozták be a barátomat, gondolom azért, mert fényképezte a rendőröket. És megkérdeztem: „Romániában nem szabad lefényképezni a rendőröket?” „Dehogynem – mondta. – De nem ez történt, hanem... Hanem, hanem, hanem.” A *hanemek* után azonban nem folytatta a mondatot. És ebben maradtunk. Viszont percekben belül mindketőnket kiengedtek. Az utcán megtudtam, hogy amíg megérkeztem, a barátomat az udvaron tartották, két gumibotos őrizte. Pár perc múlva odamentem hozzá egy tiszt, és tolmáccsal arról kérdezte, hogy kit akart lefényképezni és milyen céllal. Ez – különféle tisztekkel – ugyanígy megisméltódott még kétszer. Kábé tíz perc volt az egész. Mielőtt elengedték, felfnyitották a gépet, és kitépték a filmet belőle, román káromkodások közepette. Mikor pedig elindultunk a tér felé a sötét utcán, a kanyarig kísérték minket. Ott már volt világítás.

Meghallgattuk Horváth Balázs határon túli magyar ügyekben felelős tárca nélküli miniszter előadását. Horváth Balázs – olyan intézmények, szervezetek és emberek minisztere volt, amelyek és akik nem tartoztak joghatósága körébe. Ennek azonban előzménye van.

A szokatlanul nagy mértékű benzináremelés bejelentésének hatására 1990. október 25-én, csütörtökön este Magyarországon kitört a taxisblokád. A taxisok elállták Budapest és az ország nagyvárosainak hídjait, közlekedési csomópontjait, s csak a legközérdekűbb járműveket engedték át, a mentőket, a tűzoltókat... A Szovjet Hadsereg ideiglenesen Magyarországon állomásozó hadműveleti-hadászati seregtestének, a Déli Hadseregcsoportnak a kivonuló járműveit. A taxisokkal azonnal megindultak a tárgyalások, ülésezett a kormány. Az utcákon nagy buli volt, teljesen veszélytelenül, mert se a gumigolyók, se a katonák nem avatkoztak be. Tengernyi tanulmány, blog, emlékirat olvasható minderről a neten, nem részletezem. Jöjjön a saját.

Másnap, pénteken délelőtt az előbb már emlegetett barátommal a Kossuth téren voltunk, az Országháznál. A teret is elállták a taxik. Nem volt még rutinja a védekezésnek, a népfelség kizárásának. Alig fél évvel voltunk az első szabad választások után. Közel voltak a mozgalmi idők. Megtörtént, ami ma már elképzelhetetlen. Az Országház VI-os számú kapuján bejutva hamarosan lépcsőztünk föl a miniszterelnökségre. Bizonyára az is hozzájárult e könnyed bejutáshoz, hogy a miniszterelnök, Antall József már kórházban volt. Távolléte esetén Horváth Balázs belügyminiszter helyettesítette. Rá figyelt a kormány, ő azonban nem tudott mondani semmi lényegeset.

Ezt onnan tudom, hogy amikor fölértünk, épp szünetet tartott a kormányülés. Ecseteltük, hogy közlekedés híján milyen nehezen jutottunk ide, hogy mit tapasztaltunk az utcán. És az általános idegességben a szünet végén besodródtunk a miniszterekkel a kormányülésre. És a félidő végéig bent maradtunk. A következő szünetben nézett ránk rosszállóan a miniszterelnök titkárnője: „És az urak?!” A kérdés félreérthetetlen volt, úgyhogy a továbbiakban maradtunk az előtérben. A tájékozódás szempontjából az is nagyon jó hely.

Horváth Balázs beszélt, beszélt, beszélt. Egy idő múlva a hierarchiában következő ember, a külügyminiszter egy elegánsan becsúszó mondatszereléssel átvette tőle az ülés vezetését. De ez a pillanat nem jelentette egy karrier végét. Horváth Balázs továbbra is miniszter maradt, egy nem túl fontos területre került. A határon túli magyarok tárca nélküli miniszterévé nevezték ki. Ezután még sportminiszter is lehetett, majd az országgyűlés és a kormány kapcsolataért felelős tárca nélküli miniszter volt egy darabig. Három év alatt négyféle miniszter volt! Antall József halála után nem kapott kormányzati szerepet.

1991. május végén érkezett Marosvásárhelyre, az RMDSZ II. Kongresszusára, hogy gyújtó hangú beszédet mondjon.

Sikerült.

Tapadták rá szemek és fülek. Átszellemülten figyeltek a gyűlés résztvevői a miniszterre, aki az anyaországot hozta, és akiről nem tudtak semmit. Suttogtak a kongresszuszólok: „Ki ez az ember? El lehet hinni, amit mond? Amiket ígér?!”

A nagy várakozás, a nagy ígéretek ideje volt a rendszerváltás. Kiszabadultunk a diktatúrák szorításából, tárt karokkal fogadtuk, öleltük egymást a határok fölött. Tartalmas kulturális kapcsolatok jöttek létre, test- és szellemközeli szeretetek, gyűlöletek. Elindultak a támogatások a külhoni nemzetrészekhez. Megszületett az etnobiznisz fogalma. A hátrányelőnyök élvezetének gyakorlata. Elindult az elvándorlás: tőlünk is, hozzánk is. Ne feledjük, a délszláv háború már 1991. október végétől, november elejétől nyomta át a délvidéki magyar menekülteket. Jöttek a felvidékiek, a 68 után lefojtott, szétválni készülő Csehszlovákia nemzeti és politikai elnyomásából. A kárpátaljaiak a szétesett Szovjetunióból kiszakadt Ukrajna

nyugati pereméről. Magukkal hozva lelkükben a második világháború végének magyarirtó horroremlékeit s fülükben a Rakéta porszívó vérfagyasztó visítását. (1991 végén milyen békés volt a szovjet átmenet. Oroszország–Ukrajna most produkálja azt a háborúságot, aminek akkor „kellett volna” megtörténnie?)

A legnagyobb ebben a vándorlásban az erdélyi magyarság. A létezés technikát, amelyet a román társadalommal való érintkezésben kidolgoztak, hogy védekezni-támadni, javaikban maradni és élni-megélni tudjanak – Magyarországon alkalmazzák? Ez ma a hídszerép? Lucian Boia: *A románok inkább a kommunizmusból származnak, mint a dákoktól vagy a rómaiaktól* címmel a közelmúltban több internetes fórumon megjelent interjújából kölcsönzött jellemzéssel, *az általánossá vált korrupció, az általánossá vált hazudozás, a tűrés, az elfogadás, a behódolás, az uralom alá hajlás román hagyományaiból szabadult* 1989 után az erdélyi magyar nemzetrészt. A befogadó közeg pedig, ahová a szétfejlődött nemzetrészek vállalkozó kedvű képviselői érkeztek? A Kádár-korszak gulyáslevesében puhára főtt magyar társadalom. De a rendszerváltáskor föltehetően mindnyájan pórul jártunk azzal, hogy túl sok volt az érdekeltségünk a múltban. (Példa a szétfejlődésre: „a háború után” – ez a félmondat Újvidéken a 2001 utáni időket jelenti. Kolozsváron a második világháború utániakat.)

A határon túlról érkezőkből lobbicsoportok fonódtak össze, vagy lobbicsoportok látszatai jöttek létre. A „nem túl fontos terület” mára rendkívül fontossá vált. Különösen a magyar állampolgárságról szóló törvény 2010. évi módosítása után bevezetett egyszerűsített honosítással. Az anyaországi magyar az élhetési küzdelmekben megjelenik mint kizsákmányoló, amikor éhbérért vagy nagyon nyomott bérért alkalmaz, esetleg feketén, határon túli munkavállalókat, akiket szinte ólakban szállásol el.

És megjelenik mint irigy, amikor egy-egy határon túli eredetű magyar belecsap a kártyákba, és otthonról – itthon csinál nagy karriert: „Kolozsvárt nem lehet visszaszerezni? De Budapestet el lehet foglalni? Egyik hozza a másikat! Átjönnek, és innen szolgálják régi rabtartóikat.”

Most értek véget az ukrainai parlamenti választások, amikor ezt a visszaemlékezést írom. A kárpátaljai magyar jelöltek közül egy se jutott be a kijevi Verhovna Radába, Legfelsőbb Tanácsba. Igaz, akkor se értek el semmit, amikor bejutottak. De be kell jutni. Nekünk nagyon fontos, hogy milyen pozícióból nem érünk el semmit. Kijev: a város ukrán neve. Kijev: az orosz név. Egyetlen hang, egyetlen betű jelent világokat, világnyi különbségeket. A kárpátaljai idősebb magyar nemzedékek közmegegyezése szerint – lehet, hogy erről már írtam másutt is – az orosz jobb rabtartó, mint az ukrán. Mert az oroszoknak vannak államigazgatási, közigazgatási tradíciói, az ukránnak meg nincsenek. Az oroszsal, valószínűleg nagyon rosszat, de lehet egyezséget kötni, s arra lehet számítani. Az ukránnak nincsenek igazgatási hagyományai, bármiben egyeznek meg velem, nem tartja be. Önfeledten ugrál az elnöki hivatalban, jé, ország vagyunk!, ország vagyunk! Az amerikai szociális gondozó kis műanyag ételhordóban meghozza neki az elnöki mandátummal járó okostelefont, amelyen azonnal nyomkodni kezdi az analfabéták számára gyártott érintőgombokat: szék, szék, nyelvtörvény, hattyú, nyúl. És kezdődnek előlről a küzdelmeink a magyar óvodákért, iskolákért, nyelvhasználatért, alapvető jogainkért; mert leomlott reggelre, amit raktunk estig. Hiába az áldozat? Nem is fogalmaztam jól. Kerülni kell az elkenő, személytelen igealakokat. Nem omlott le, mert jól volt fölépítve. Hanem lerombolják, bedöntik a természetjogi elveknek gyökeresen ellentmondó, törvényen kívüli törvényekkel, állami intézkedésekkel. Éppen most.

Ez a kisebbségi lét dramaturgiája. Ami megvolt – most már nincs meg. Ami nem volt – újra van.

Te meg küzdj!
De ne bízzál.